

Παράγοντες Συμμετοχής Ενηλίκων στην Εκπαίδευση: Ζητήματα Κινητοποίησης και Πρόσβασης σε Οργανωμένες Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες

Ενότητα 8: Συνθετικές Προσεγγίσεις (Ερμηνευτικά Μοντέλα)
Συμμετοχής Ενηλίκων σε Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες - Μέρος Ι

Γιώργος Κ. Ζαρίφης

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Β. Θεωρίες και συνθετικές προσεγγίσεις παραγόντων συμμετοχής ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Έρευνες, τυπολογίες και ερμηνευτικά μοντέλα για τη
συμμετοχή των ενηλίκων στην εκπαίδευση

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ 8^ο

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ (ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ) ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι

Το παράδειγμα της ομαδοποίησης μεταβλητών
(Recruitment Paradigm), τα προσδοκώμενα οφέλη
(Anticipated Benefits Model), ο συνδυασμός των ευνοϊκών
περιστάσεων (Combination of Favourable Circumstances)

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (1/14)

ΑΛΛΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Παράγοντες διευκόλυνσης και ενίσχυσης
της συμμετοχής ενηλίκων στην
εκπαίδευση.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (2/14)

Η Θεωρία της Μετάβασης
(Life Transitions Theory)

Η Θεωρία των Ομάδων Αναφοράς
(Reference Group Theory)

Η Θεωρία της Κοινωνικής Συμμετοχής
(Social Participation Theory)

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (3/14)

***Το Παράδειγμα της Ομαδοποίησης
Μεταβλητών***

(Recruitment Paradigm)

Προσδοκόμενα Οφέλη

(Anticipated Benefits Model)

Συνδυασμός Ευνοϊκών Περιστάσεων

(Combination of Favourable Circumstances)

***Το Μοντέλο της Ψυχο-Κοινωνικής
Αλληλεπίδρασης***

(Psycho-Social Interaction Model)

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (4/14)

Η Θεωρία της Μετάβασης (Life Transitions Theory)

Πολλές ερευνητικές μελέτες δείχνουν ότι η απόφαση κάποιου ενηλίκου να συμμετέχει σε μια εκπαιδευτική δραστηριότητα συνδέεται πολύ συχνά με αλλαγές μικρής ή μεγάλης κλίμακας στη ζωή του (μεταβάσεις). Η έρευνα των **Aslanian & Brickell (1980)** έδειξε πως σε ένα ευρύ δείγμα Αμερικανών ενηλίκων που συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, φάνηκε έντονα πως μάθαιναν διότι η ζωή τους άλλαζε με κάποιο τρόπο σε ποσοστό άνω του ογδόντα τοις εκατό (80%).

Προηγούμενες παρόμοιες μελέτες όπως αυτές των Tough (1968), Perry (1970), Haninghurst (1972), πάνω στις οποίες στηρίχτηκαν οι Aslanian & Brickell, έδειξαν πως το ποσοστό των συμμετεχόντων σε οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίοι έζησαν κάποια ιδιαίτερη αλλαγή στη ζωή τους, όπως για παράδειγμα κάποιο διαζύγιο ή πένθος, είναι μεγαλύτερο σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού που συμμετέχει σε αντίστοιχες δραστηριότητες.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (5/14)

Οι Aslanian & Brickell μελέτησαν το κατά πόσο οι διάφορες μεταβάσεις (όπως για παράδειγμα η αλλαγή εργασίας, ο γάμος, ο θάνατος ή η απώλεια κάποιου αγαπημένου προσώπου, η γέννηση παιδιών και η συνταξιοδότηση) σχετίζονται με την αναζήτηση νέας μάθησης από τους ενήλικους. Η συγκεκριμένη έρευνα η οποία περιγράφει αλλά και ερμηνεύει τους πιο βασικούς παράγοντες που εμπλέκονται στη διαδικασία μετάβασης των ενηλίκων και πως αυτοί οι παράγοντες τους ωθούν την αναζήτηση νέας μάθησης και στη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, αποτελεί ενδεχομένως ένα από τα επαρκέστερα παραδείγματα οργάνωσης και χρήσης της υπόθεσης. Είναι αξιοσημείωτο το ότι οι ίδιοι οι Aslanian & Brickell μεταξύ άλλων και πέρα από την αρχική τους υπόθεση, σημειώνουν πως κατέφυγαν και στην δημιουργία των κατάλληλων ερωτημάτων και τεχνικών, μέσω των οποίων απέσπασαν ουσιαστικά τα 'εναύσματα' (trigger events) τα οποία οδήγησαν τους συμμετέχοντες στην έρευνά τους, στη μάθηση.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (6/14)

Η Θεωρία των Ομάδων Αναφοράς (Reference Group Theory)

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία οι ενήλικοι συνήθως ταυτίζονται με την κοινωνική ή πολιτισμική ομάδα στην οποία ανήκουν – ‘κανονιστική’ ομάδα αναφοράς (normative reference group-NRG)– ή με κάποια άλλη ομάδα στην οποία δεν ανήκουν αλλά επιθυμούν να ανήκουν – ‘συγκριτική’ ομάδα αναφοράς (comparative reference group-CRG). Συνήθως οι ενήλικοι συμμετέχοντες σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες ανήκουν στην κανονιστική ομάδα αναφοράς η οποία είναι και θετικά προδιατεθειμένη στη εκπαίδευση. Οι **Darkenwald & Merriam (1982)** αναφέρονται σε αυτό το φαινόμενο της θετικής προδιάθεσης χρησιμοποιώντας τον όρο ‘πίεση για μάθηση’ (learning press). Ωστόσο υπάρχουν και ενήλικοι οι οποίοι συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο να αποκτήσουν τα πλεονεκτήματα μίας ομάδας στην οποία δεν ανήκουν.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (7/14)

Στην περίπτωση αυτή η συγκριτική ομάδα αναφοράς εκπροσωπεί το αντίθετο από αυτό το οποίο βιώνει ο συμμετέχων δημιουργώντας αυτό που ο Gooderham (1987) ονομάζει **‘αίσθημα σχετικής αποστέρησης’** (sense of relative deprivation). Η γενικότερη αντίληψη στην περίπτωση αυτή είναι πως τα άτομα που φιλοδοξούν να ανέλθουν κοινωνικά, χρησιμοποιούν τις αξίες, τα κριτήρια και τη νοοτροπία μιας συγκριτικής ομάδας αναφοράς, με στόχο να αξιολογήσουν η και να αλλάξουν την κοινωνικο-οικονομική τους θέση. Σύμφωνα ωστόσο με τη θεωρία των ομάδων αναφοράς, χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την παρούσα κοινωνική κατάσταση ενός ενήλικου, αποτελούν και πολύ πιο καθοριστικό παράγοντα συμμετοχής από συγκριτικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την περίοδο πριν τη **ενηλικίωση.**

Παράγοντες Συμμετοχής Ενηλίκων στην Εκπαίδευση: Ζητήματα Κινητοποίησης και Πρόσβασης σε Οργανωμένες Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (8/14)

Η Θεωρία της Κοινωνικής Συμμετοχής (Social Participation Theory)

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες θα πρέπει να εξηγηθεί εν γένει σε σχέση με την κοινωνική συμμετοχή (social participation) (Courtney, 1981). Ο Cookson (1986) υποστηρίζει ότι οι θεωρίες που ερμηνεύουν τη συμμετοχή των ενηλίκων αναφέρονται αποκλειστικά στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων δίνοντας μια ιδιαίτερα 'περιορισμένη ψυχολογική αντίληψη της πραγματικότητας' η οποία αποκλείει μια περισσότερο ολιστική θεώρηση του φαινομένου. Ο ίδιος θεωρεί ότι η έρευνα για τη συμμετοχή των ενηλίκων θα πρέπει να συμπεριλάβει τη μελέτη της ευρύτερης κοινωνικής τους συμπεριφοράς, διότι όπως οι περισσότερες μορφές κοινωνικής συμμετοχής, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, συνδέεται με παράγοντες όπως η επαγγελματική κατάσταση και το εισόδημα των συμμετεχόντων που καθορίζουν και τη θέση τους στην κοινωνία (Cookson, 1987).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (9/14)

Παρά τα γεγονόσ του ότi μεταβλητές όπως η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και ο τόπος διαμονής έχουν κάποιο μερίδιο στην επιλογή συγκεκριμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων από τους συμμετέχοντες, σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η συμμετοχή σχετίζεται κατά κύριο λόγο με την αντίληψη για την αξία του εαυτού και τις δυνατότητες του, καθιστώντας τις παραπάνω μεταβλητές περισσότερο ως διαμεσολαβητικούς (mediated) παρά κανονιστικούς παράγοντες (Courtney, 1992).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (10/14)

Το Παράδειγμα της Ομαδοποίησης Μεταβλητών (Recruitment Paradigm)

Στη συγκεκριμένη προσέγγιση (η οποία στηρίζεται στο θεωρητικό του παραδειγμα), ο **Rubenson (1979)** υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρεις ομάδες μεταβλητών με την εξής σειρά σημαντικότητας: 1. *Προσωπικές μεταβλητές* (προηγούμενες εμπειρίες, προσωπικά χαρακτηριστικά, άμεσες ανάγκες) και *περιβαλλοντικοί παράγοντες* (άσκηση ελέγχου, ομάδες αναφοράς, εκπαιδευτικές ευκαιρίες). 2. *Ένεργη προετοιμασία* (active preparedness) (αντίληψη και ερμηνεία του περιβάλλοντος και των ατομικών αναγκών). 3. Η *διακριτή αξία* μιας εκπαιδευτικής δραστηριότητας (σθένος) και η δυνατότητα συμμετοχής σε αυτήν με στόχο κάποιο *άμεσο όφελος* (προσδοκία).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (11/14)

Προσδοκόμενα Οφέλη (Anticipated Benefits Model)

Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση του **Tough (1979)**, προτείνεται η ύπαρξη πέντε σταδίων τα οποία σχετίζονται με τη συμμετοχή ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Τα στάδια αυτά συνδέονται άμεσα με συγκεκριμένα οφέλη τα οποία περιμένουν οι ενήλικοι από τη συμμετοχή τους. Σε γενικές γραμμές αμέσως μετά (1) την *εμπλοκή* σε κάποιο πρόγραμμα ή μαθησιακή διαδικασία παρατηρείται (2) *εξασφάλιση* της γνώσης ή των δεξιοτήτων για (3) *εφαρμογή* της γνώσης με στόχο (4) την *υλική ανταμοιβή* όπως για παράδειγμα η προαγωγή ή (5) την *ηθική ή συμβολική ανταμοιβή* όπως για παράδειγμα κάποια πιστοποιητικό σπουδών ή πτυχίο κλπ. Για κάθε στάδιο τα αναμενόμενα οφέλη, κατηγοροποιούνται με βάση τρεις βασικές κατηγορίες συναισθημάτων. Αυτές της *ευχαρίστησης* (για παράδειγμα ευτυχία, ικανοποίηση, αίσθηση ευφορίας), της *αυτο-πεποίθησης* (αύξηση της εκτίμησης για τον εαυτό μας, αίσθηση σιγουριάς και εμπιστοσύνης σε ό,τι κάνουμε) και μία κατηγορία που την ονομάζει *άλλα/διάφορα* (οι άλλοι εκτιμούν το συμμετέχοντα περισσότερο από πριν, τον επαινούν).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (12/14)

Συνδυασμός Ευνοϊκών Περιστάσεων (Combination of Favourable Circumstances)

Οι Γάλλοι ερευνητές **De Montlibert (1973)** και **Hedoux (1981)** κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η συμμετοχή είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού αλλά και της αλληλεπίδρασης συγκεκριμένων 'ευνοϊκών' γεγονότων και συνθηκών. Ο De Montlibert (1973) θεωρεί πως μόνον όσοι ενήλικοι είχαν μακρόχρονη αρχική εκπαίδευση, διαθέτουν πλεονεκτική επαγγελματική θέση και περιβάλλον που τους ενίσχυε συνεχώς για το πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση για το μέλλον τους, κατορθώνουν να 'σπάσουν' τη λογική που οδηγεί σε ανισότητες που αφορούν στην πρόσβαση σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Ο Hedoux (1981) συμπληρώνει στην παραπάνω θέση δύο ακόμη συνθήκες οι οποίες ευνοούν τη συμμετοχή: τη *δυνατότητα κοινωνικής ανόδου* (dynamic of upward social mobility) μέσω της συμμετοχής που συνδέεται άμεσα με την προσδοκία για μελλοντική αλλαγή, αλλά και τη *δυνατότητα εμπλοκής* (involvement) σε ένα μεγάλο αριθμό κοινωνικών δραστηριοτήτων στο μέλλον.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (13/14)

Θεωρεί ωστόσο πως η συμμετοχή –ταυτόχρονα με τις παραπάνω συνθήκες που την ευνοούν– μπορεί να συμβεί μόνο εάν ο ενήλικος:

- αντιληφθεί την ανάγκη για εκπαίδευση/κατάρτιση στον κοινωνικό ή επαγγελματικό χώρο στον οποίο δραστηριοποιείται,
- γνωρίζει ότι οι δραστηριότητες που προσφέρονται θα ανταποκριθούν σε αυτή την ανάγκη,
- είναι σε θέση να προετοιμάσει ένα μελλοντικό σχέδιο μάθησης (future learning project) το οποίο συνεπάγεται και κάποιο βαθμό προσδοκίας αλλά και ελέγχου για το τί προσδοκά στο μέλλον,
- διαθέτει αρκετή κοινωνική αυτονομία αλλά και ελεύθερο χρόνο για να συμμετέχει,
- διαθέτει τις απαραίτητες δεξιότητες για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της διαδικασίας μάθησης μέσα σε ομάδα (group-learning situation).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΜΕΡΟΣ Ι (14/14)

Το Μοντέλο της Ψυχο-Κοινωνικής Αλληλεπίδρασης (Psycho-Social Interaction Model)

Πρόκειται για μια προσέγγιση παρόμοια με αυτή του Rubenson (βλ. το Παράδειγμα Ομαδοποίησης Μεταβλητών), κατά την οποία ένας αριθμός παραγόντων επιδρούν τόσο στη συμμετοχή όσο και στη μη συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Για τους **Darkenwald & Valentine (1985)** οι οποίοι υποστηρίζουν τη συγκεκριμένη προσέγγιση, οι παράγοντες αυτοί είναι οι εξής:

- Πρώιμα ατομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά.
- Αρχική εκπαίδευση και κοινωνικοποίηση.
- Κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο.
- 'Πίεση για μάθηση' [learning press] (ο βαθμός στον οποίο το κοινωνικό ή το εργασιακό περιβάλλον απαιτεί ή ενθαρρύνει τη συμμετοχή στην εκπαίδευση).
- Αξιολόγηση της χρησιμότητας της εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Ετοιμότητα συμμετοχής.
- Ιδιαίτερα ερεθίσματα.
- Εμπόδια στη συμμετοχή.

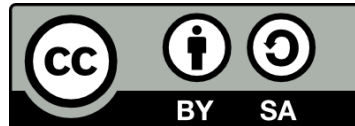
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Κ. Ζαρίφης.
«Παράγοντες Συμμετοχής Ενηλίκων στην Εκπαίδευση: Ζητήματα Κινητοποίησης και Πρόσβασης σε Οργανωμένες Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες. Ενότητα 8: Συνθετικές Προσεγγίσεις (Ερμηνευτικά Μοντέλα) Συμμετοχής Ενηλίκων σε Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες - Μέρος Ι». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2015.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Χριστίνα Πάσχου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

